

ЩОДО ПРОБЛЕМ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ ПРО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ

Врегулювання спору за участю судді є особливим інститутом господарського судочинства, який з'явився в ході реформи 2017 року [1]. До цього часу суддя лише міг запропонувати сторонам укласти мирову угоду, але перейти до особливої специфічної процедури, мета якої – знайти точки дотику інтересів обох сторін в господарському судочинстві – не існувало.

Вважаємо, що поява даного інституту відображає новий етап становлення господарського судочинства, в якому важливу роль відіграють сторони процесу. Загальновідомо, що альтернативні способи врегулювання спорів (такі як переговори, медіація) потребують активного впливу та навіть домінування сторін конфлікту, а не посередника. Посередник лише організує зустрічі, направляє учасників у позитивне русло, але самі сторони мають дійти тих висновків і тих спільних рішень, які в подальшому будуть закріплені і виконуватися сторонами в добровільному порядку.

При закріпленні інституту врегулювання спору за участю судді наявні певні елементи альтернативних способів вирішення спорів, зокрема встановлено, що сторони ініціюють вказану процедуру. І її дострокове припинення теж залежить від волі сторін. Суд в цій процедурі має допомагати сторонам досягнути спільними зусиллями рішення, яке буде влаштовувати обидві сторони у справі. Але оскільки таким посередником врегулювання спору є суддя, то виникає певний владний елемент, який не може бути нівельований навіть при переході до такої особливої процедури. Дійсно, суддя виконує завдання правосуддя і керується ними при прийнятті рішень по справі, тому не оцінювати поведінку сторін, не впливати на їх рішення та дії – це не його функціональне призначення. Слід визнати, що при регулюванні даного інституту законодавець не врахував особливості статусу судді в процесі і невідповідність завдань, які виникають на стадії врегулювання спору за участю судді, з тими завданнями, які виконує суддя на інших стадіях судового процесу.

Вважаємо, що завдання, які виконує інститут врегулювання спору за участю судді, не відповідають завданням правосуддя в загальному їх вигляді. Саме у зв'язку з цим, на нашу

думку, виникає багато питань з реалізацією положень щодо врегулювання спору за участю судді в господарському судочинстві. Ініціатива від сторін щодо врегулювання спорів виникає нечасто, а результативність таких процедур ще нижча. Частіше за все, на жаль, сторони звертаються до даного інституту задля зловживання своїми процесуальними правами, оскільки Господарський процесуальний кодекс України встановлює, що у випадку, якщо сторони в ході даної процедури не знайшли порозуміння, то суддя, який розглядав справу до того, не може далі розглядати справу і остання має бути передана іншому судді даного суду, який почне розгляд справи спочатку.

Іноді сторони зацікавлені в заміні судді або затягуванні розгляду справи, і тому використовують недоліки законодавчого регулювання даного інституту не на користь процесуальним правовідносинам і не задля вирішення спору по суті.

У зв'язку з цим в науковій літературі та серед правників-практиків виникають пропозиції щодо передачі повноважень із врегулювання спору сторонній особі (не судді), яка отримала підтвердження кваліфікації з врегулювання спорів, зокрема, з медіації. Інші дослідники пропонують передавати ці справи на вирішення іншому судді, який буде виконувати тільки роль регулятора в ході процедури врегулювання спору за участю судді. І якщо процедура не принесе результат у вигляді угоди між сторонами, то при поверненні до звичайних етапів судового процесу суддя, який первісно розглядав дану справу, зможе продовжити її розгляд.

Аналізуючи першу пропозицію, слід зауважити, що видається непослідовним звернення до альтернативних способів вирішення спорів, якщо сторони вже обрали судовий спосіб. Законодавець не заперечує проти обрання сторонами альтернативного способу, але вводить його в судову процедуру шляхом залучення до судового процесу сторонньої особи, яка не є стороною справи і не є суддею, видається недоречним.

Сторони конфлікту можуть скористатися альтернативними способами вирішення спорів. Законодавство їх в цьому не обмежує, переговори та розробка умов мирової угоди можуть проводитися навіть паралельно із судовим процесом. Якщо сторони в ході вирішення справи в суді приймуть рішення звернутися до третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу, законодавство також їм це дозволяє.

Однак якщо сторони обрали саме судовий спосіб вирішення спорів, то пропонувати їм врегулювання спорів несуддею не зовсім коректно.

Щодо другої пропозиції, то вище вже наводилася думка про те, що завдання посередника не співпадають з завданнями відправлення правосуддя, які виконує суддя.

З урахуванням вказаного вважаємо, що даний інститут як стадія судового процесу має бути скасований. Одночасно видається доцільним розширення в чинному ГПК України положень щодо можливості укладення мирової угоди в господарському судочинстві. Доречним видається встановлення обов'язку судді роз'яснювати сторонам можливість звернутися до альтернативних способів вирішення спорів.

Дійсно, на сьогоднішній день спостерігається неналежний рівень знань учасників процесу щодо можливостей альтернативного вирішення їх спорів, і правильним видається, якщо суддя, як правник, в межах своїх повноважень проконсультує сторони про ці права та можливості. Суддя має проконсультувати сторони також щодо можливості укладення мирової угоди і не заважає в ході розгляду справи веденню переговорів та узгодженню певних позицій між сторонами у справі.

Безперечно, суддя зацікавлений у мирному вирішенні спорів, у спільній взаємовигідній позиції, яка підкріплена рішенням суду. Мирова угода, затверджена суддею, є найкращим шляхом такого вирішення.

Вважаємо, що встановлення місячного строку для проведення процедури врегулювання спору за участю судді є зайвим затягуванням справи. Одночасно доречно дозволити судді подовжити розгляд справи навіть в тому випадку, якщо строки для розгляду справи вже закінчилися або закінчуються, але є можливість розробки мирової угоди та знаходження порозуміння між сторонами. Якщо в ГПК закріпити, що в такому випадку строк розгляду

справи може бути подовжений ще на 30 днів, то фактично це замінює місячний строк, який на даний час надається для врегулювання спору за участю судді. Однак такий строк не буде використовуватися для зловживань процесуальними правами, оскільки в цей час суддя паралельно продовжує збір доказів та/або розгляд справи, а сторони мають можливість поза межами суду зустрітися і сформувавши єдину позицію, оформивши її у вигляді мирової угоди, яка буде надана на затвердження господарському суду.

На нашу думку, внесення таких змін до Господарського процесуального кодексу України буде дисциплінувати сторони і покращить атмосферу в ході розгляду справи. Крім того, будуть усунуті недоліки реалізації даних норм, які наявні на сьогодні, зокрема, щодо штучної заміни судді після реалізації процедури врегулювання спору за участю судді.

Література:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03 жовтня 2017 року. № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.